

LIETUVOS UNIVERSITETO IR PRANCŪZIJOS KNYGINIAI RYŠIAI

NIJOLĖ LIETUVNINKAITĖ

Vilniaus universiteto Knygotyros katedra,
Universiteto g. 3, 2734 Vilnius, Lietuva

Straipsnio tikslas – atskleisti Lietuvos universiteto ir Prancūzijos knyginių ryšių pobūdį. Jie buvo sudedamoji dalis mokslinio, pedagoginio ir kultūrinio bendradarbiavimo, kuris vyko tarp Universiteto ir įvairių Prancūzijos mokslo įstaigų, aukštųjų mokyklų, draugijų, o ypač sustiprėjo antruoju Universiteto veiklos dešimtmėčiu nuo 1932 m. Abipusis bendradarbiavimas teikė nemaža naudos. Per apžvelgiamą laikotarpį (1922–1940) kauniečiai dalyvavo penkiolikoje mokslinių sesijų ir kongresų Prancūzijoje, skaitė paskaitas aukštosiose mokyklose, vyko į komandiruotes mokslo reikalais. Į Lietuvos universitetą atvykdavo dirbti prancūzų mokslininkai.

Ryškiausią pėdsaką jų veikla paliko Humanitarinių mokslų fakultete. Čia svarbią vietą užėmė filologijos studijos. Jau pirmaisiais Universiteto veiklos metais (1922) kalbotyros paskaitas skaitė akademikas Antuanas Meillet (Mejė), tyrinėjęs indoeuropiečių kalbas¹. Kalbininkas Raimonas Schmittleinas (Šmitlenas) 1934–1938 m. dėstė prancūzų kalbą, išleido jos vadovėlį, skaitė epizodinius kursus, pasižymėjo kitais kalbotyriniais bei istoriniais darbais². Mirus prof. Vladui Dubui, Romanų filologijos katedros vedėjo vietos konkursą 1937 m. laimėjo Sorbonos universiteto profesorius žymus prancūzų literatūrologas Albertas Prioult (Priju). Jis atvyko į Kauną su šeima, atsivežė didelę biblioteką, mokėsi lietuvių kalbos³. Humanitarinių studijų procese dalyvavo ir daugiau prancūzų lektorių. Tuo tarpu Prancūzijos vyriausybė, siekdama glaudesnio kultūrinio bendradarbiavimo, 1937 m. Romanistikos seminarui padovanojo septynias dideles dėžes prancūziškų knygų ir net ketino įkurti savarankišką prancūzų kalbos seminarą⁴. Tokį žingsnį paskatino 1937 m. Lietuvos vidurinėse mokyklose įvesta prancūzų kalba, kaip pagrindinė užsienio kalba. Atitinkamai reikėjo plėsti ir gilinti prancūzų kalbos ir literatūros studijas Universitete. Humanitarinių mokslų fakultetas išleido penkis prof. Vlado Dubo prancūzų literatūros istorijos darbus. Pagrindinis iš jų – dvitomis „Prancūzų literatūros istorija“ (Kaunas, 1929–1930) nepranoktas iki šiol. Fakultetui priklausiusi leidykla „Universitas“ parengė ir išleido Balzako, Moljero kūrinių.

¹ Lietuvos universitetas, 1922. II. 16–1927. II. 16 : pirmųjų penkerių veikimo metų apyskaita. Kaunas, 1927. P. 199.

² Lietuvos universitetas, 1579–1803–1922. Čikaga, 1972. P. 438.

³ V. D. Universiteto žinios. 1938, Nr. 5/6, p. 126–127.

⁴ Kronika // V. D. Universiteto žinios. 1937, Nr. 7/8, p. 237.

Įvairiapusiai ryšiai su Prancūzija klostėsi ir kituose Universiteto padalinuose. Matematikos-gamtos fakultetas prenumeravo Prancūzijoje leidžiamus chemijos mokslo žurnalus⁵. Technikos fakulteto profesoriaus Stepono Kolupailos hidrologinė studija „Nemunas“ ir dar keli darbai buvo išleisti Grenoblyje⁶. Jo hidrologijos bibliografinė rodyklė pateko į Tarptautinės mokslinės hidrologijos asociacijos centrą Paryžiuje. Teisių fakultetas leido prancūzų ekonomistų ir teisininkų knygas. Teologijos-filosofijos fakultete taip pat vyko prancūzų kalbos ir literatūros studijos. Fakultetas išleido kelis prancūzų literatūros tyrinėtojo Jono Griniaus darbus. Iš šių faktų matome, kad Universiteto ir Prancūzijos mokslininkai gana intensyviai bendradarbiavo, turėjo bendrą knyginių interesų.

UNIVERSITETO BIBLIOTEKA IR PRANCŪZIJA

Šie knyginiai ryšiai buvo tiesioginiai ir pasireiškė kaip vienas iš bibliotekos fondo komplektavimo šaltinių. Analizuodami knyginius ryšius remsimės vienu autentišku šaltiniu – Universiteto bibliotekos inventoriaus knyga (1923–1940), peržiūrėta *de visu*. Apskritai reikia pažymėti, kad bibliotekos bendradarbiavimas su kitomis užsienio šalimis (ypač Vokietija) buvo daug vaisingesnis. Knyginiai ryšiai su Prancūzija klostėsi įvairiais lygiais ir neišvengė epizodiškumo bruožų. Jie apsiribojo spaudinių mainais ir dovanomis. Į bibliotekos fondą pateko Prancūzijos vyriausybės bei jos institucijų, mokslo įstaigų, leidėjų ir autorių, privačių asmenų dovanų.

Prancūzijos vyriausybės, kitų rėmėjų dovanos, spaudinių pirkimas ir mainai.

Jau minėjome Prancūzijos vyriausybės paramą Humanitarinių mokslų fakultetui. Tais pačiais 1937 m. biblioteka gavo 30 000 frankų (vidutiniškai tų metų kursu – 7 500 litų) vertės spaudinių dovaną. Šį įvykį akcentavo visuomeninė ir akademinė spauda⁷. Biblioteka už šiuos pinigus Prancūzijos knygynuose įsigijo 611 knygų ir 254 periodinius leidinius (iš viso 642 pavadinimų). Spaudiniai buvo sutvarkyti 1937 m. spalio mėnesį. Universalios tematikos rinkinį sudarė grožinės literatūros, mitologijos, filosofijos, istorijos, filologijos, psichologijos, technikos, medicinos veikalai. Skaitytojams tapo prieinami poetų P. Verleno, P. de Ronsaro, filosofų B. Paskalio, D. Didro, prozininkų G. Flobero, O. Balzako daugiatomiai raštų leidimai. Nupirkta nemaža istorinių memuarų, žymių Prancūzijos veikėjų biografijų studijų ir monografijų. Biblioteka taip pat įsigijo naujausių technikos ir kitų sričių enciklopedinių leidinių. Ji pasistengė nupirkti du bibliotekininkestės praktikos vadovus. Periodikos fondą papildė folkloro, istorijos, ekonomikos, medicinos žurnalai ir tęstiniai leidiniai. Pastaruosius biblioteka

⁵ Gylienė L., Užutienė A., Paulauskas V. Chemija, botanika, matematika Lietuvos universitete 1920–1940. Vilnius, 1988. P. 26.

⁶ Gimbutas J., Danys J. V. Steponas Kolupaila. Čikaga, 1974. P. 399–418.

⁷ Kronika // Studentų dienos. 1937, Nr. 9, p. 8; Prancūzai padovanojo universitetui knygų už 30 000 frankų // XX amžius. 1937, spal. 11, p. 8; spal. 18, p. 6.

gaudavo ir toliau – iki 1940 m. Dovanoti spaudiniai buvo pažymėti specialiu ekslibrisu su įrašu lietuvių bei prancūzų kalbomis „Prancūzijos vyriausybės dovana. 1937“. Aptartas rinkinys gerokai praplėtė studijų akiratį visuose Universiteto fakultetuose.

Prancūzijos užsienio reikalų ministerija 1938 m. padovanojo bibliotekai 72 spaudinius. Juos sudarė prancūzų grožinė literatūra ir jos istorija, keli moksliniai kalbotyros, geografijos žurnalai. Gana pastovus bendravimas užsimezgė su Prancūzijos pasiuntinybe Kaune. Jis truko 1929–1940 m. Pasiuntinybė pateikdavo bibliotekai naujus prancūzų diplomatijos leidinius. 1929 m. ji padovanojo 283 knygas pagal Universiteto sudarytą pageidaujamų spaudinių sąrašą. Čia dominavo istorijos veikalai (pvz.: akademiko E. Laviso redaguota 9 tomų „Iliustruota Prancūzijos istorija“). Vėl pagausėjo grožinės literatūros (A. Franso kūrinių gauta net 31), archeologijos, teatro bei meno leidinių lentynos. Vėlesniais metais bibliotekai atitekdavo po keletą knygų. Antroji didesnė dovana užregistruota 1936 m. – 126 egzemplioriai. Tada įsigyta humanitarinių ir tiksliųjų mokslų literatūros. Prancūzijos pasiuntinybė Kaune papildė bibliotekos fondą 452 neabejotinai vertės spaudiniais.

Periodinių bei tęstinių leidinių atsiųsdavo leidėjai: Bretanijos mokslo draugija, Medicinos ir biologijos mokslų draugija, Matematikų draugija. Savo knygų įteikdavo autoriai. Pavyzdžiui, teisininkas bei diplomatas dr. A. Mandelštamas 1936 m. skaitė paskaitas Kaune, o grįžęs į Prancūziją parūpino ir atsiuntė 14 savo leidinių⁸. Universiteto rektorius pareiškė aukotojui padėką. Bibliotekos mainų ir pirkimo keliai buvo tik epizodiniai ir neturėjo įtakos spaudinių fondo formavimui. Ji palaikė mainus su Sorbonos ir Dižono universitetais bei Nacionaline biblioteka Paryžiuje. Ten siuntė Lietuvos universiteto leidinius, o gavo vos 15 spaudinių. Inventoriaus knygoje užregistruotas tik vienas pirkinys iš Paryžiaus „Trud“ knygyno. 1927 m. įsigytos trys knygos. Verta paminėti ir vieną išskirtinį atvejį. Lietuvos nepaprastasis ir įgaliotasis ministras Prancūzijoje Petras Klimas tarpininkavo bibliotekai įsigyti vertingų retenybių – Simono Vaišnoros bei Egidijaus Hunijaus lietuviškas knygas, išleistas 1600 m. Karaliaučiuje⁹. Daugumą pageidaujamų leidinių biblioteka rasdavo artimesniuose Vokietijos knygynuose.

Poeto ir diplomato Oskaro Milašiaus dovana. Iš privačių dovanų kultūrine bei literatūrologine reikšme labai išsiskiria poeto ir diplomato Oskaro Milašiaus asmeninės bibliotekos spaudinių rinkinys. 1932 m. iš Paryžiaus į Kauną atkeliavo 294 leidinių siunta. Išsamesnį poeto asmeninės bibliotekos istorijos ir sudėties tyrinėjimą jau skelbėme spaudoje¹⁰. Šiame straipsnyje apsiribosime O. Milašiaus padovanoto rinkinio tematikos atskleidimu. Didžiausią dalį sudaro 1920–1931 m. išleisti prancūziški leidiniai. Poetas mokėjo kelias kalbas, todėl jo bibliotekoje buvo ir angliškų, vokiškų, len-

⁸ Kronika // V.D. Universiteto žinios. 1936, Nr. 1, p. 28.

⁹ Kronika // Bibliografijos žinios. 1930, Nr. 4, p. 124.

¹⁰ *Lietuvninkaitė N.* „Mano rankos atskleis knygas“// *Nemunas*. 1994, Nr. 6, p. 32–35.

kiškų, rusiškų knygų. Iš kelių XIX a. leidinių labiausiai dėmesį patraukia pirmasis O. Milašiaus eilėraščių rinkinys „Nuopuolių poema“ (Paryžius, 1899). Universiteto humanitarai gavo proą dar artimiau susipažinti su XX a. prancūzų poezija, proza, eseistika ir rinktine anglų, vokiečių kūryba. Besidomintieji žymiouju Š. Bodleru, kurį mėgo ir O. Milašius, atkreipė dėmesį į literatūrologines studijas apie maištingojo poeto gyvenimą ir kūrybą. Dovanų sąrašė matome knygų apie rašytojus Hofmaną, Prustą, Helderlyną, Tagorę ir kitus. Diplomatinis darbas paskatino įsigyti prancūzų ir lenkų politikų, ekonomistų knygų, aktualių tuo laikotarpiu. Tai akivaizdžiai patvirtina net septyni V. Lutoslavskio leidiniai apie Lenkijos politiką ir nacionalinius klausimus. Į Lietuvą O. Milašius taip pat grąžino įvairiais keliais jo bibliotekon patekusius lietuviškus ar lietuvių autorių spaudinius prancūzų kalba. Trumpai juos apžvelkime. Literatūros ir dailės leidinį „Gėlių diena“ 1919 m. vasarą dedikavo trys lietuvių poetai: Balys Sruoga, Faustas Kirša ir Kazys Binkis. Poetas Juozas Tysliava 1926 m. įteikė savo naują eilėraščių knygą „Tolyn“. Tuo metu jis buvo Paryžiuje ir rūpinosi, kad O. Milašius parašytų pratarinę poezijos rinkiniui prancūzų kalba „Coupe de Vents“ („Vėjų taurė“), kurį taip pat padovanojo. Lietuvos dailininkų 1926 m. pavasario parodos kataloge O. Milašius paliko kelias pastabas. Viena iš jų tokia: „Tegyvuoja Lietuvos menas, prikeltas A. Žmuidzinavičiaus dėka“. Taigi poetas gerai atsiliepė ne tik apie lietuvių dailės draugijos veiklą, bet ir jos pirmininko indėlį. Literatūros almanache „Granitas“ (Kaunas, 1930) buvo išspausdinta O. Milašiaus poema „Nihumim“. Veikiausiai ši leidinį padovanojo jo redaktorius Juozas Keliuotis. Rinkinyje yra Bruklino leisto liberalaus savitraščio „Vienybė“ 1931 m. kompletas. Gali būti, kad jį atsiuntė savitraščio redakcija. O. Milašius turėjo Liudviko Rėzos surinktų lietuvių liaudies dainų knygą. 1920 m. jis paskelbė šių dainų vertimus į prancūzų kalbą keliuose periodiniuose leidiniuose. Lietuvių knygos prancūzų kalba irgi pasiekdavo poetą. Jas dedikavo teisininkai Kazimieras Grauzinis, Ladas Natkevičius ir kiti. Apskritai nuo 1918 m. pavasario O. Milašius stengėsi kuo geriau pažinti Lietuvą: rinko apie ją knygas ir periodiką. Jis padovanojo Kauno universitetui kelias autorines knygas ir brošiūras. Be jau minėto pirmojo pezijos rinkinio, atsiuntė lietuvių pasakų 1930 ir 1933 m. leidimus prancūzų kalba, diplomatinės veiklos metu parengtas brošiūras apie Lietuvą.

O. Milašius nežymėjo savo bibliotekos knygų nuosavybės ženklų – ekslibrisu, antspaudu ar įrašū. Tą paskirtį savotiškai atliko gausybė dedikacinių įrašų. Be garsiojo Rainerio Marijos Rilkes, artimų poeto bičiulių Fransio de Miomandro, Armano Godua, Natali Barnėj-Kliford, savo knygas jam dedikavo daug rašytojų, literatūros tyrinėtojų ir kitų autorių. Kas paskatino O. Milašių padovanoti dalį savo bibliotekos Lietuvos universitetui? Galime numanyti kelias priežastis. Nuo 1930 m. poetas ėmėsi nuoseklių Biblijos studijų. Ji tapo pagrindine O. Milašiaus lėktūros knyga. Asmeninės bibliotekos reikšmė poetui tolydžio mažėjo. Ne mažiau svarbu, kad, nepaisant ir karčių nusivylimų, O. Milašius labai prisirišo prie Lietuvos. Palankiai veikė lietuvių dėmesys jo kūrybai ir veiklai. 1930 m. išleista Jono Griniaus disertacija „O. Milašius – poetas“. Jo poezijos knygas leido „Sakalo“ bendrovė. Manome, kad O. Milašiaus spaudinių

dovaną galime vertinti kaip bičiulystės Lietuvai ženklą. Poetas didžiavosi savo kilme. Jo padovanoti leidiniai praturtino humanitarines studijas Universitete. Savo skaitytojų jie turi ir dabar.

Aptartos dovanos ir mainai nepadarė didesnės įtakos bibliotekos fondo augimui – jis pasipildė arti 2000 spaudinių. Tačiau nekelia abejonių jų mokslinė ir kultūrinė vertė. Tai nebuvo atsitiktinės dovanos. Jos neprarado išliekamosios vertės. Universiteto biblioteką su Prancūzija siejo ir kiti tiesioginiai ryšiai. Ji dalyvaudavo tarptautiniuose bibliotekininkų renginiuose Prancūzijoje. 1930 m. biblioteka eksponavo 177 spaudinius ir 4 žemėlapius Kaune vykusioje parodoje „Napoleonas Lietuvoje 1812–1937“¹¹. Šią parodą globojo Lietuvos ir Prancūzijos prezidentai.

Apibendrinamosios pastabos. Iš pateiktos medžiagos galima daryti išvadą, kad Lietuvos universiteto ir Prancūzijos knyginiai ryšiai plėtojosi kartu su moksliniu bei kultūriu bendradarbiavimu. Labiausiai jie išryškėjo bibliotekos veikloje. Jos fondą papildė vertingi spaudiniai, darę teigiamą poveikį studijoms – ypač humanitarinių mokslų krypties. Knyginius ryšius skatino prancūzų kaip pagrindinės užsienio kalbos įvedimas Lietuvos mokyklose. Atitinkamai reikėjo stiprinti ir plėsti aukštojo mokslo studijas. Universitetą su Prancūzija siejo ir leidybinė veikla. Kauno universitete pasirodė prancūzų rašytojų, ekonomistų, teisininkų, filologų raštų. Prancūzijoje irgi buvo išleisti keli mūsų mokslininkų leidiniai, sulaukę palankių atsiliepimų. Meno istoriko prof. Jurgio Baltrušaičio veikalas buvo apdovanotas Prancūzijos literatūros akademijos 2-ojo laipsnio premija. Žinoma, Universiteto santykiai su Vokietija ar Skandinavijos šalimis buvo glaudesni, bet tai nemenkina ryšių su Prancūzija reikšmės. Jie labai prisidėjo prie abiejų šalių – Lietuvos ir Prancūzijos – intelektualiojo bendravimo.

Įteikta 1999 m. sausio mėn.

THE BOOK RELATIONS BETWEEN THE UNIVERSITY OF LITHUANIA AND FRANCE

NIJOLĖ LIETUVNINKAITĖ

Summary

The purpose of the article is to reveal the character of the book relations between the University of Lithuania and France. They were the constituent part of the scientific, pedagogical and cultural cooperation. The latter was being developed between the University and various French scientific institutions and societies. It intensified in the second decade of the University work (1932–1940). The mutual cooperation had the greatest influence to the Faculty of Humanities. There lectured famous French filologists and literati (R. Schmittlein, A. Prioult and others). The government of France supported the studies of the French language and literature.

¹¹ Napoleonas I Lietuvoje 1812–1937 : parodos katalogas. Kaunas, 1937. 104, 27 p.

There were direct relations between the Library of the University and France. They became one of the sources of the book-fund enrichment by exchanging books and receiving them as gifts. The Library used to receive donations of printings from the French Government and its institutions, also various publishers and private persons. The book-fund was enriched by ~ 2000 printings which made influence on the studies of humanities. The most significant private gift was 294 printings from the personal library of the poet and diplomat of Lithuanian origin Oskaras Milasius. Gifts and exchange didn't make important influence on the growth of the book-fund of the Library. However, there are no doubts about their scientific and cultural value.

A conclusion can be drawn that the book relations between the University of Lithuania and France were growing together with the scientific and cultural cooperation. They were an effective contribution to the intellectual cooperation between the two countries – Lithuania and France.